

ELS PODERS LOCALS SINGULARS, UNA OPORTUNITAT PER A L'ARTICULACIÓ DEL PIRINEU. EL CAS D'ANDORRA

Antoni Pol i Solé

Resum

Aquesta ponència reflexiona al voltant de la pregunta: Però Andorra té realment alguna possibilitat d'articular res al seu voltant? Si tenim en compte la seva evolució històrica i la seva realitat geogràfica, econòmica i demogràfica (entre dos estats gegants com França i Espanya, envoltada per la Unió Europea), pot semblar que no. Això no obstant, Andorra disposa d'uns atributs que permeten creure que sí:

1. La seva posició, íntegrament sobre l'eix pirinenc.
2. El fet de ser un estat independent, i per tant, amb capacitat de generar accions pròpies i diferenciades a tres nivells: nacional, regional i internacional.
3. La seva evolució en els darrers setanta-cinc anys, en què ha passat d'una economia i població rurals a una economia de serveis i població urbana.
4. La necessitat que té Andorra d'obrir-se al seu entorn immediat per la seva limitació territorial.
5. L'absència de candidats equivalents que es postulin per actuar com a articuladors pirinencs.
6. La necessitat —la globalització hi obliga— d'associar-se amb els veïns, que fins ara eren vistos com a competidors, per oferir millors productes.
7. La seva bona situació en l'eix Barcelona-París-Amsterdam per Tolosa, i la proximitat amb Perpinyà, que l'any 2009 serà un portal directe de connexió amb el centre d'Europa.
8. L'encaix d'Andorra en el centre del nucli de l'euroregió de l'arc mediterrani, que aplega Catalunya, Andorra, Migdia-Pirineus i Languedoc-Rosselló.

Aquesta oportunitat dependrà de molts factors, alguns dels quals són fora del nostre abast. Tanmateix, depèn de nosaltres lluitar perquè aquesta oportunitat esdevingui una realitat.

Paraules clau: Andorra, articulador, Pirineu.

Abstract

This report reflects on the following question: Does Andorra really have a chance to articulate anything around itself? If we take into account its historical evolution and its geographical, economical and demographic reality (between two giant states like France and Spain, surrounded by the European Union), it may seem that it doesn't. However, Andorra has some attributes which allow us to believe that it does.

1. Its position, entirely on the Pyrenean axis.
2. The fact of being an independent state, and therefore, with capacity to generate own and distinctive actions in three levels: national, regional and international.
3. Its evolution in the last seventy-five years, in which it has been transformed from a rural economy and population to an economy of services and urban population.
4. The need that Andorra has to open to its immediate surrounding for its territorial limitation.
5. The absence of equivalent candidates who want to act as Pyrenean articulators.
6. The need – globalization asks of it- to associate itself with its neighbours, which were seen as competitors until now, to offer better products.
7. Its good situation on the Barcelona-Paris-Amsterdam axis through Toulouse, and its proximity with Perpignan, which in the year 2009 will be a direct gate of connection with the centre of Europe.
8. The position of Andorra in the centre of the nucleus of the euroregion of the Mediterranean basin, which joins Catalonia, Andorra, Midi-Pyrénées and Languedoc-Rosselló.

This opportunity will depend on a lot of factors, some of them out of our reach. However, it depends on us to strive for this opportunity to become a reality.

Keywords: Andorra, articulator, Pyrenees.

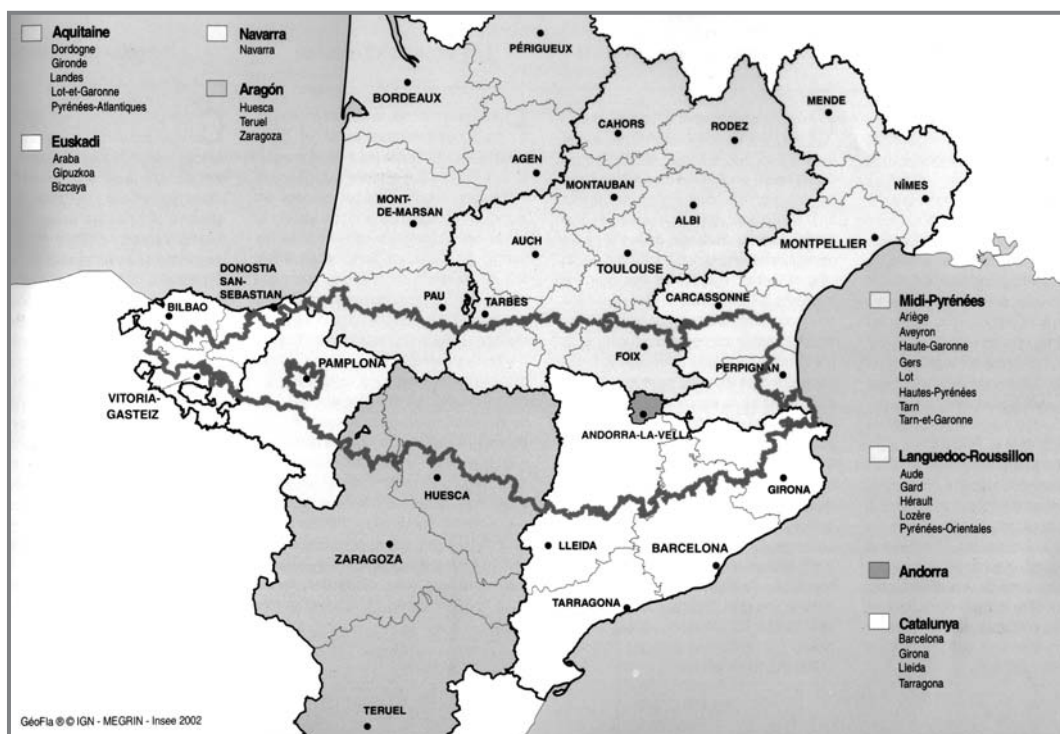
1. Breu síntesi de la història d'Andorra

Andorra és avui un territori singular. I ho és per una trajectòria històrica que l'ha fet esdevenir estat reconegut internacionalment.

Però tant a nivell d'extensió, com d'inici del procés, com de potencialitats, fins fa 50 anys Andorra es podia comparar amb qualsevol altra vall pirinenca, i per tant ser considerada com un poder local més dins de la serralada pirinenca.

No obstant això, al llarg de la seva història, els habitants que han ocupat les valls d'Andorra han mostrat sempre una voluntat de ser que els ha ajudat a esdevenir, crec, singulars.

La situació d'Andorra, certament, hi deu haver ajudat perquè ha estat un territori tancat dins del Pirineu, però alhora en contacte amb les dues bandes pirinenques, les quals l'evolució històrica dels darrers segles, ha distanciat en les mentalitats fins al punt que pot semblar que el massís pirinenc és encara una mar.



Els marcs administratius de la zona englobant.
(Font: *Atles estadístic dels Pirineus*, 2002)

Es considera que l'existència dels primers pobladors al territori andorrà, caçadors i recol·lectors, es remunta a uns 12.000 anys, després de la fi de la darrera glaciació.

La primera constància de l'existència d'un poble prové del relat que fa l'historiador grec Polibi del pas d'Anníbal per les valls del Segre per travessar el Pirineu, camí de Roma, que s'ha situat al juliol de l'any 218 aC. Aquest cita com els ilergets, bargusis, erenosis i andosins s'hi oposaren.

Aquests andosins ocupaven segons els historiadors les valls altes del Segre, mentre que els erenosis serien els aranesos; els bargusis, els berguedans, i els ilergets, els lleidatans d'avui.

Aquests pobles ibers, pel que fa als andosins, tenien substrat basc important, com n'han deixat constància els noms de molts nuclis poblats que encara avui hi ha a Andorra; fins i tot el mateix nom d'Andorra es considera de provinença basca.

Després d'Anníbal la romanització és un procés irreversible a tot el Pirineu i particularment a l'entorn de la Cerdanya.

Les unitats d'anàlisi:
cantons i comarques.
(Font: *Atlas estadístic dels Pirineus*, 2002)



	Communes	Municipios
0 - 10 km ²	614	74
10 - 20 km ²	309	92
20 - 40 km ²	178	151
40 - 60 km ²	50	95
60 - 100 km ²	22	85
100 - 200 km ²	8	68
≥ 200 km ²	1	18
	1 182	583
Moyenne en km ² /Promedio en km ²		
Mitjana en km ² /Batez bestekoa km ² tan	15,3	53,8

	Cantons	Comarcas
0 - 100 km ²	8	0
100 - 200 km ²	35	0
200 - 300 km ²	25	0
300 - 500 km ²	21	11
500 - 1 000 km ²	0	9
1 000 - 2 000 km ²	0	14
≥ 2 000 km ²	0	5
	89	39
Moyenne en km ² /Promedio en km ²		
Mitjana en km ² /Batez bestekoa km ² tan	222	1 098

Això no obstant, no es té notícia de com s'organitzaven aquests andosins ni quines estructures, tot i que romanitzades, tenen l'origen en aquest poble.

Segons Bosch, l'existència d'una comunitat cristiana a la vall d'Andorra no sembla que s'hagi produït abans del segle VIII.

L'ordre hispanovisigòtic i l'andalusí no tingueren repercussions a considerar. L'ordre carolingi i la feudalització sí que fan entrar de nou Andorra en la història.

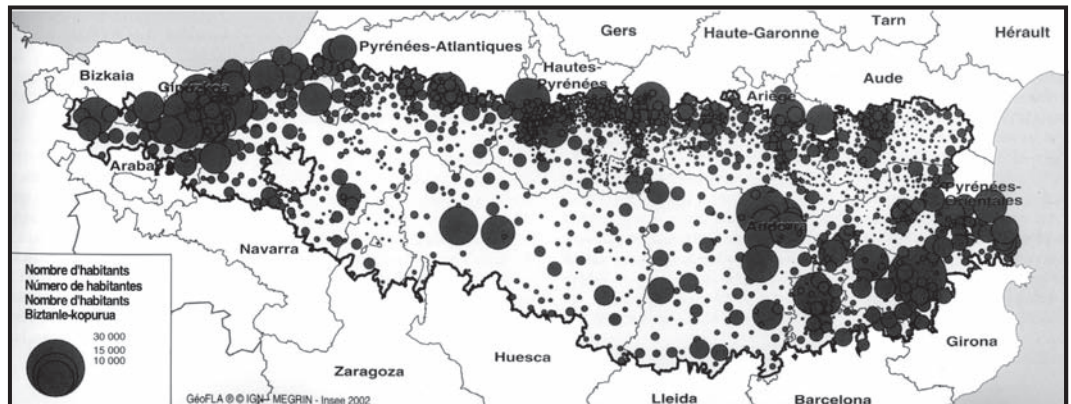
El territori actual amb la seva delimitació i divisió en 6 parròquies (7 després de 1978) ja es reconeix en l'acta de consagració de la catedral de la Seu d'Urgell l'any 839.

La feudalització fa que es passi d'una senyoria comtal a una d'episcopal al segle XII, i que a partir de 1288 es consolidi una cosenyoria entre el bisbe d'Urgell i el comte de Foix establerta pels Pareatges de 1278 i 1288.

El comte de Foix era hereu dels drets de Castellbó, i aquests dels de Caboet.

Nom de la commune	Département	Population 1999	Nom de la commune	Département	Population 1999
Nombre del municipi	Provincia	Población 1999	Nombre del municipio	Provincia	Población 1999
Nom del municipi	Província	Població 1999	Nom del municipi	Província	Població 1999
Udalerrriaren izena	Probintzia	Biztanleria 1999	Udalerrriaren izena	Probintzia	Biztanleria 1999
Olot	Girona	27 815	Amurrio	Araba	9 755
Andorra la Vella	Andorra	21 515	Limoux	Aude	9 410
Tolosa	Gipuzkoa	18 115	Foix	Ariège	9 110
Escaldes-Engordany	Andorra	15 390	Ordizia	Gipuzkoa	9 090
Lourdes	Hautes-Pyrénées	15 200	Argelès-sur-Mer	Pyrénées-Orientales	9 070
Berga	Barcelona	14 175	Legazpi	Gipuzkoa	9 065
Beasain	Gipuzkoa	12 170	Oiartzun	Gipuzkoa	9 055
Jaca	Huesca	11 375	Sabiñánigo	Huesca	8 545
Oloron-Sainte-Marie	Pyrénées-Atlantiques	10 990	Bagnères-de-Bigorre	Hautes-Pyrénées	8 050
Saint-Gaudens	Haute-Garonne	10 845	Baztan	Navarra	7 740
Ripoll	Girona	10 820	Sant Julià de Loria	Andorra	7 625
Seu d'Urgell. (la)	Lleida	10 735	Céret	Pyrénées-Orientales	7 290
Oñari	Gipuzkoa	10 670	Solsona	Lleida	7 210
Encamp	Andorra	10 385	Altsasu/Alsasua	Navarra	7 010
Zumárraga	Gipuzkoa	10 125	Lavelanet	Ariège	6 930

Els principals municipis del massís pirinenc.
(Font: *Atles estadístic dels Pirineus*, 2002)



Els Pareatges són el primer acord d'aquesta categoria que no té en compte els andorrans per definir el poder dels senyors, com sí s'havia donat en els anteriors documents similars (Vela).

De tots els pariatges de l'època —n'hi ha alguns de similars—, l'andorrà és el més solemne (doble aprovació reial i papal), el més complex i l'únic que ha perdurat. Les raons d'aquesta pervivència, segons Baraut, són la situació geogràfica d'Andorra entre dos estats, la necessitat de comptar amb seu suport, l'acceptació dels andorrans del règim cosenyorial instaurat i la voluntat de mantenir-lo.

Andorra aclareix amb els Pareatges la situació delicada en què quedava en el Tractat de Corbeil del 1258, concertat entre Lluís IX de França i representants del rei Jaume I el Conqueridor.

I es passarà aviat d'una situació feudal a una de condomini, de domini compartit o sobirania compartida, que farà que les temptatives d'integració d'Andorra a la corona catalanoaragonesa no prosperin al segle XIV.

El 1419 el bisbe d'Urgell, Francesc de Tovià, crea el Consell de la Terra com a òrgan de govern comunitari que ja funcionava, de fet, com a federació de comuns (Viader) per decidir sobre temes que afectaven l'interès de diversos comuns.

Els comuns, a través de les parròquies, són els òrgans de govern dels poders locals que administren el territori andorrà i en són propietaris.

Els comuns i la seva organització i funcionament provenen, doncs, d'abans del Consell de la Terra, i també abans que el cosenyoriu, com a institució. No tenen data de creació institucional, cosa que sí tenen els altres dos estaments.

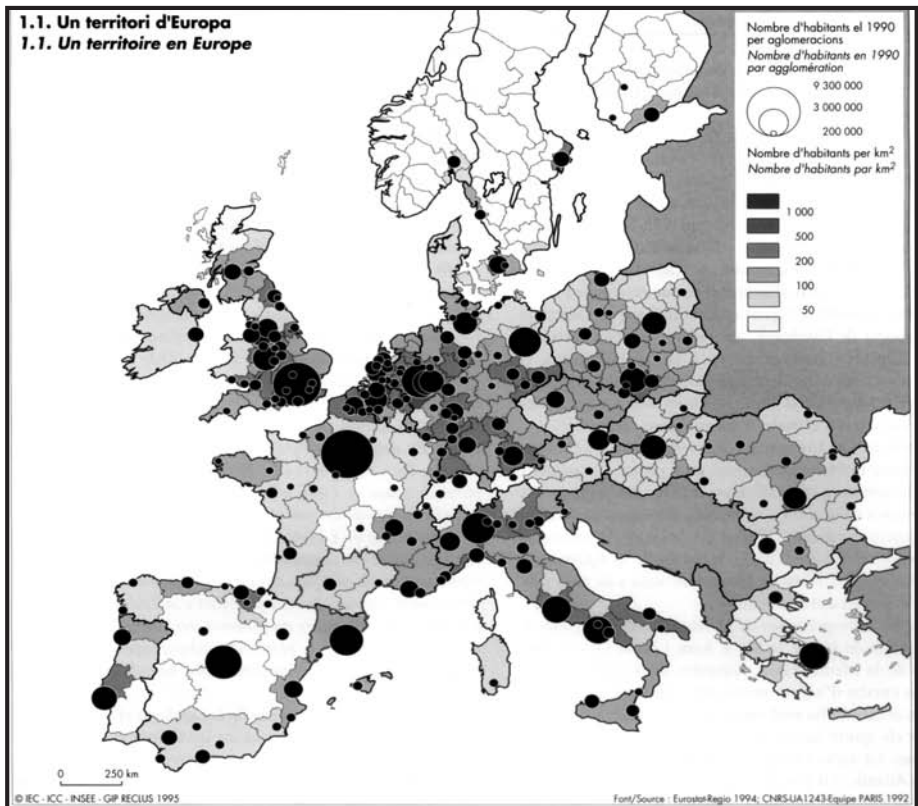
Els poders locals andorrans, que a més són regionals, són singulars des del seu origen i provenen de molt més enllà del que sabem.

Andorra esquivarà també els moviments que Espanya produirà en la seva consolidació i expansió imperial, també superarà els dubtes de França en la seva relació amb Andorra, i trobarà fins i tot l'adequat posicionament com a estat de dret reconegut internacionalment el 1993, mentre a la seva vora un gegant com la Unió Europea es consolida.

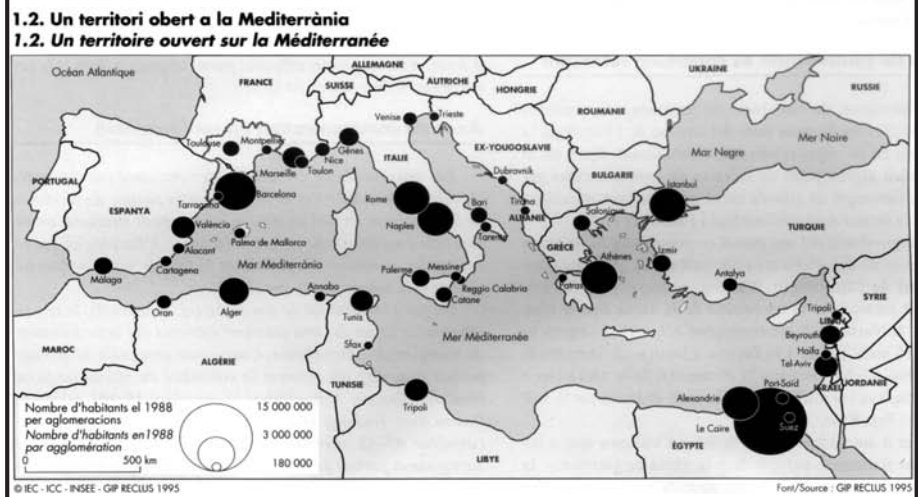
Andorra, fins avui, ha pogut mantenir un doble nivell de relacions, el que li dóna un estatut jurídic propi davant la comunitat internacional i el que fa que pugui existir, amb els territoris del seu entorn.

2. Andorra, una oportunitat per a l'articulació del Pirineu

Tots coneixem Andorra prou bé per pensar que el títol d'aquesta ponència és més un desig que la conclusió d'una tesi.



L'euroregió Catalunya,
Llenguadoc-Rosselló,
Migdia-Pirineus, un
territori d'Europa.
(Font: *Atles estadístic dels
Pirineus*, 2002)

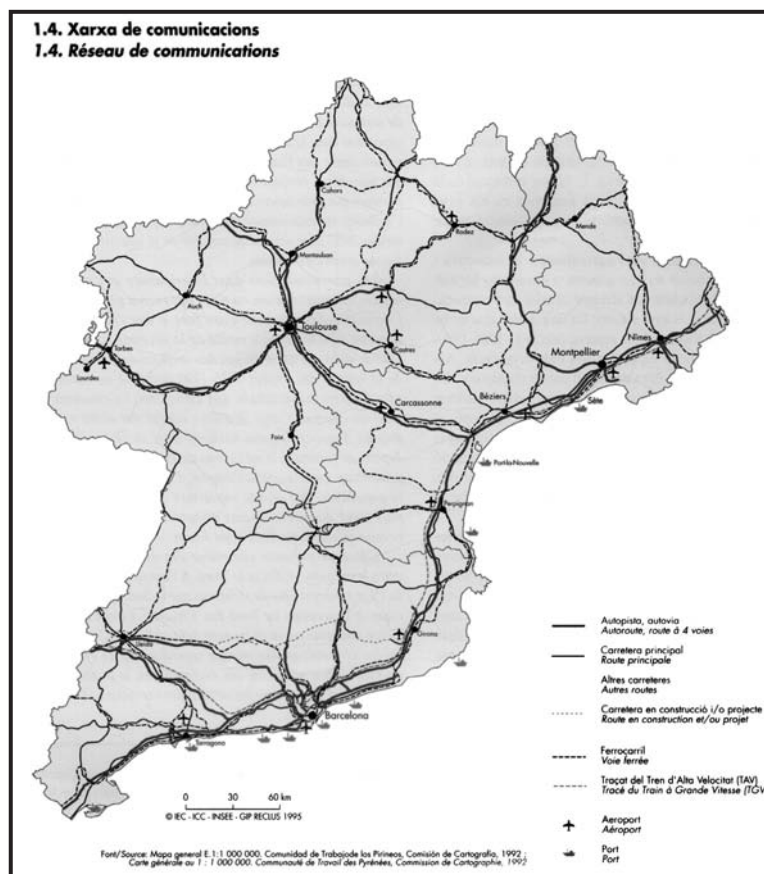


Però entre el desig i la tesi es pot avançar la hipòtesi del paper articulador que pot tenir Andorra, a mitjà termini, dins del Pirineu central, si aprofita bé l'oportunitat històrica que se li presenta.

Realment, però, Andorra té alguna possibilitat d'articular res al seu entorn? Si només és un punt minúscul en la geografia europea..., si es troba entre els dos estats gegants, França i Espanya..., si està aïllada i envoltada d'un colós com la Unió Europea...

Si només representa un territori entre els 129 territoris (89 cantons i 39 comarques) pirinencs (un 0,77%)..., si ocupa 464 km² entre els 63.044 km² totals (un 0,74%)..., si té 7 comuns dins d'un total de 1.182 comunes i 583 municipis (un 0,39%)..., si es troba que és el territori més petit de tots els seus homòlegs catalans llevat de l'Alta Ribagorça, amb 38 km² de menys..., i si està envoltada per àrees deprimides econòmicament i poblacionalment

Xarxa de comunicacions de l'euroregió Catalunya, Llenguadoc-Rosselló, Migdia-Pirineus.
(Font: *Atlas de l'euroregió Catalunya, Languedoc-Roussillon, Midi-Pyrénées*, 1995)

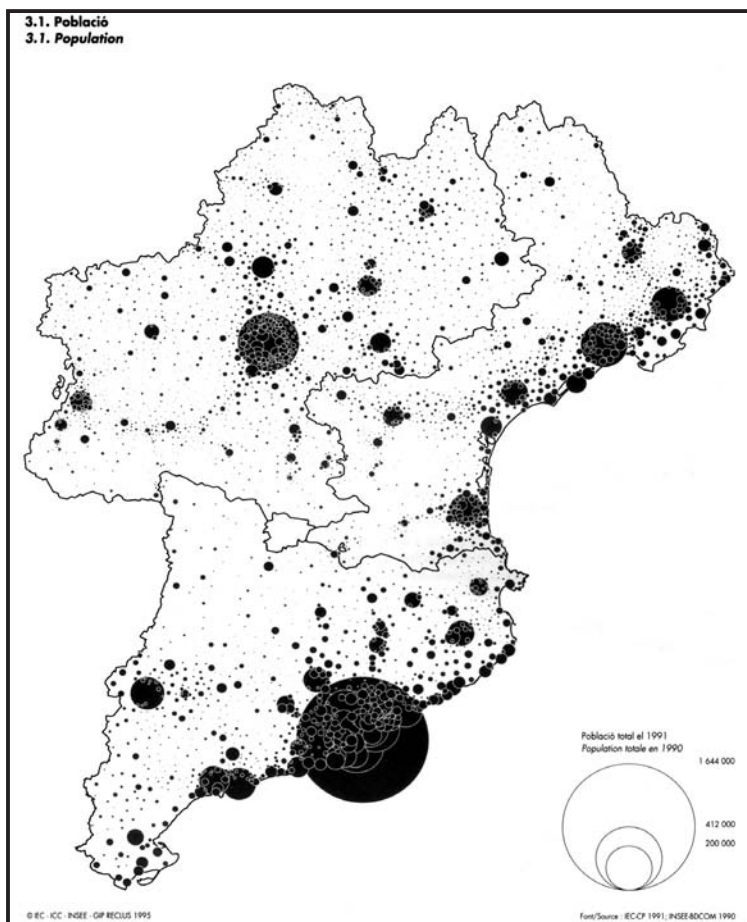


tant pel costat francès com per l'espanyol llevat de la Cerdanya i més lluny la Vall d'Aran (a nivell català el territori pirinenc suposa aproximadament el 27,47% del total català, el 2,05% de població i el 2,16% del seu PIB).

¿Existeixen, amb tot i això, uns atributs que permetin creure que Andorra pot articular quelcom?

La resposta és que sí.

El **primer atribut** es la seva posició, íntegrament sobre l'eix pirinenc, fent de frontissa entre Espanya i França, i penjada a un terç de la mar Mediterrània i a dos terços de l'oceà Atlàntic.



Població de l'euroregió
Catalunya, Llenguadoc-
Rosselló, Migdia-Pirineus
(1990).
(Font: *Atles de l'euroregió
Catalunya, Languedoc-
Roussillon, Midi-
Pyrénées*, 1995)

Lourdes seria el seu homòleg central a un terç de l'oceà Atlàntic, tot i que desplaçat cap al nord i no situat sobre l'eix del massís pirinenc.

Aquesta posició axial, però, no és exclusiva, sinó que la comparteix amb la Vall d'Aran i la Cerdanya, entre d'altres. Com aquests territoris, constitueix un primer nivell de frontera entre Espanya i França.

El **segon atribut** és el de ser un estat independent, cosa que el fa singular com a territori, amb unes capacitats de generar accions pròpies i diferenciades a tres nivells: l'intern o nacional, l'entorn immediat o regional i l'entorn més llunyà o internacional.

Dit d'una altra manera, la seva pròpia condició d'estat li atorga un segon nivell de frontera, el propi, més enllà de França o Espanya. És, doncs, un territori de frontera situat a la frontera entre Espanya i França.

El **tercer atribut** és la seva evolució en els darrers 75 anys, en què ha passat d'una economia i població rural del 100% a una economia de serveis i població urbana al 100%, amb una concentració d'uns 80.000 habitants i un PIB que supera el de tots els territoris veïns limítrofs sumats, quan abans ben just arribava a poder-se comparar amb un d'ells.

El **quart atribut** és la necessitat que té Andorra, per tal de poder assolir nous nivells de desenvolupament, d'obrir-se sobre el seu entorn immediat degut a la seva limitació territorial.

Per tal de poder ser sostenible en el seu creixement, requereix de la complementarietat amb els territoris veïns que aporten territori, equilibri territorial, una major escala i noves possibilitats i sinergies del conjunt, a canvi de recursos humans i econòmics, diversitat, possibilitat d'especialització, reequilibri territorial i eficiència.

El **cinquè atribut** és que no hi ha altres candidats equivalents que es postulin per actuar com a articuladors pirinencs, o en tot cas no n'hi ha dins la zona a l'entorn de 100 km d'Andorra.

El **sisè atribut** és que la globalització està obligant que tothom, incloent-hi tots els veïns, fins avui vistos com a competidors, es vegin en la necessitat de sumar els seus actius per tal d'oferir millors productes que els competidors, que ja no es troben a proximitat sinó en qualsevol lloc del món.

I això també és evident per al Pirineu com a gran àrea lúdica i que ofereix serveis turístics de lleure, natura, esquí, comerç, qualitat de vida, finances i altres.

El **setè atribut** és també posicional. Andorra es troba ben situada sobre l'eix que uneix Barcelona amb París i Amsterdam per Tolosa i que tard o d'hora s'ha de veure notablement millorat.

Igualment, es troba a proximitat de Perpinyà. I amb la Cerdanya i la Vall d'Aran pot cons-

tituir un potent nucli econòmic i turístic que irradiï sobre tot el seu entorn tot complementant-se degudament amb els altres territoris veïns. Perpinyà representarà l'any 2009 un portal directe de connexió amb el centre d'Europa, on viuen 100 milions de ciutadans urbans, de poder adquisitiu més alt que el nostre i amb necessitat de lleure i natura, els quals es trobaran a cinc hores d'Andorra amb el tren d'alta velocitat.

El **vuitè atribut** és que aquest nucli té el seu encaix en el centre del que es reconeix com a nucli de l'euroregió de l'arc mediterrani, que aplega Catalunya, Andorra, Migdia-Pirineus i Lluenguadoc-Rosselló, i que s'encaixa en l'euroregió mencionada que va de Gènova a Màlaga. Aquesta euroregió no és cap invent recent, els romans ja la varen vertebrar en el seu dia i la Corona d'Aragó la va desenvolupar. Diuen que el territori té memòria, en tot cas «es recorda» dels moments millors i, quan pot, si el deixen, retorna, de manera es podria dir «natural», a aparèixer en les seves relacions més funcionals i més lògiques.

El Pirineu no ha d'actuar com a contrapès d'aquesta euroregió, sinó que s'hi ha d'enganxar aportant-li nous atributs que l'enforteixin.

L'articulació d'Andorra no ha de constituir l'exportació d'un model de creixement desafortat, urbà suburbial o de baixa qualitat, sinó un model de complementaritat en la diversitat, on cada territori posi la seva part, amb el seu segell propi, per obtenir un conjunt nou que es compensi i permeti nous llinars de desenvolupament per al conjunt.

L'oportunitat històrica dependrà finalment de molts factors, alguns dels quals no seran al nostre abast.

En tot cas, n'hi ha un que sí que hi és, i fins i tot diria que depèn de nosaltres, i és de creure'ns, i difondre aquesta oportunitat històrica, que existeix, i lluitar perquè sigui una realitat per a tots plegats: l'existència d'aquests Col·loquis d'Estudis Transpirinencs o de les trobades culturals pirinenques n'és un senyal.

3. Altres casos

Per temps i per desconeixement només em puc referir a dos casos propers, que encara que siguin diferents d'Andorra, poden també ser i participar d'aquesta funció articuladora. Són la Cerdanya i la Vall d'Aran. Si bé no tenen tots els atributs citats, en tenen alguns i, potser, altres que no té Andorra.

Estic convençut que constitueixen articulacions en el territori pirinenc. Tanmateix, no sé si en són plenament conscients: si ho fossin, el seu potencial augmentaria. I també, si aquests tres territoris, són conscients alhora d'aquest paper articulador que poden jugar concertadament, poden assumir el paper de frontissa i actuar, en l'espai tancat de frontera que els ha tocat viure, de cremallera capaç d'obrir realment el territori pirinenc als dos costats.

Abans caldrà, però, millorar i augmentar les relacions, unir territoris amb bones comunicacions i fer un esforç per canviar en les mentalitats els mals hàbits adquirits de prescindir dels veïns.

Referències bibliogràfiques

BARAUT, C. (1993). «L'evolució política de la senyoria d'Andorra des dels orígens fins als pariatges (segles IX-XIII)», *Urgellia*, XI. La Seu d'Urgell, p. 288-289.

BACH, J. M. (2005). «Andorra entre els segles VI-XI», *Història d'Andorra*. Barcelona: Edicions 62, p. 91.

VELA, S. (2005). «Andorra entre els segles XII-XV», *Història d'Andorra*. Barcelona: Edicions 62, p. 118.

VIADER, R. (2003). «L'Andorre du IX au XIV siècle. Montagne, féodalité et communautés», *Tempus*. Tolosa: Presses universitaires du Mirail, p. 360-361.